

Nüfusumuz eriyor mu?

Türkiye nüfus artış hızının azalmasını olumlu ve sağlıklı bir gelişme olarak değerlendirmek olası.

Akin Atauz

01/06/2024

Toplumların içinde bulunduğu duruma/ değişen koşullara yanıt vermesinin çeşitli biçimleri var. Bu yanıtın ne olacağı; ülkedeki demokrasinin nasıl yaşandığına bağlı olarak bazen yoğun yönlendirme/ ideolojik propaganda veya baskıyla verilebilir. Toplum, bu yönlendirmeler olsa bile “kendiliğinden” diyebileceğimiz bir biçimde tepki verir. Gerçi bu bireysel kararların toplamı gibidir, örgütlenmemiştir ama bunun ötesinde toplumsal psikolojiyi etkileyen her olay için özel biçimde analiz edilmesi gereken bağlamlar arasında adlandırılması kolay olmayan bir anlama-değerlendirme ortak paydası da vardır.

Bu durumun en tipik örneği elbette ülke yönetimi için yapılan seçimlerdir. Farklı toplumsal kimlikler/ politik ideolojiler toplumsal kararı etkilemek için propaganda veya baskı ya da sahici/yanıltıcı ödüllendirmeler vaat eder. Ama **Türkiye’de** 2023 ve 20224 seçimlerinde görüldüğü gibi birçok yorumcunun farklı nedenlerle açıklamaya çalıştığı, beklenmedik (belki de beklenebilecek) toplumsal kararlar ortaya çıkabilir.

Doğurganlıkta düşüş: Halkın gafleti mi?

Daha az tipik olan diğer bir örnek demografik davranışlar bakımından ortaya çıkar.

Demografik durum ya da değişimler de toplumun dolaylı veya dolaysız biçimde etkilemelere karşı verdiği yanıtın gözlemlenebileceği bir alandır. Karşılaşılan her yeni

duruma, farklı amaçlarla etkilemelere/ koşullamalara veya zorbaca dayatmalara karşı toplumun vermiş olduğu “kendiliğinden” bir yanıttır. İktidarların politik-ideolojik arzuları ile toplumun kendi sağduyusu arasında antagonist olmayan ama ciddi bir karşıtlık ortaya çıkabilir. Bunu, iktidarın yönettiği toplumun endişesini, içinde bulunduğu durumu/ taleplerini ve beklentilerini değerlendirmedeki aczi, politik çöküşü olarak da görebiliriz.

Yerel seçimde ortaya çıkan ve her parti için şaşırtıcı olan toplumsal yanıttan hemen sonra demografik alanda da doğurganlık hızında şaşırtıcı bir düşüş olduğu orta çıktı ve “ne yaptığını bilmeyen halkın gafleti”/ “vahim bir durum” olarak sunuldu. Oysaki doğurganlıkla ilgili göstergenin topluma sunulanlara veya toplumsal (ve politik-ekonomik, ekolojik ve uluslararası vb.) duruma karşı toplumun bütün kesimlerinin “kendiliğinden” verdiği ortak bir yanıt olduğunu düşünebiliriz.

Bütün toplumsal durum veya tepkiler gibi bu yanıt da kısa veya uzun erimli olabilecek bir yanıttır. Toplum belki, bir kriz (ya da karmaşık bir krizler kümesi) algılamış ve demografik davranışını (bu durumda doğurganlık hızını) kısa bir dalgalanma için veya kalıcı bir biçimde değerıştirmiştir?

Ortaya çıkan yeni durumu zlmemeye çalışabilir ve buradan bazı sonuçlara ulaşabiliriz. Gelecek için, bulunduğumuz yere göre farklı öneriler oluşturabiliriz. Ama her şeyden önce doğurganlık hızındaki değerışme teorik olarak baktığımızda sadece niceliksel büyüklükler itibarıyla kabaca  genel durumun söz konusu olabileceğini söyleyebiliriz:

- Doğurganlık hızının artması, uzun erimde nüfusun artması, eğer ülke sınırları sabitse, nüfus yoğunlaşması ve kalabalıklaşması,
- Doğurganlık hızının azalması, uzun erimde, nüfusun ve yoğunluğun azalması, tenhalaşması,

- Doğurganlık hızının nüfusun kendisini yenileme hızında olması (doğum ve ölümlerin dengelenmesi), nüfusun sabitleşmesi, artmadan ve azalmadan, belirli bir yaşam uzunluğu döngüsü içinde yenilenmesi,

anlamına gelir. Ancak her üç durumda da, niteliksel (nüfusun sahip olduğu bilgi/ ustalık, üretebilme kapasitesi-ürünlerin cinsi ve çeşitliliği, birlikte ve örgütlenerek barış içinde yaşama becerileri, kültürel-sanatsal değerleri yaratabilme ve geliştirebilme yeteneği, yenilikçilik/ teknoloji yaratma ve kullanma biçimi, çevre ile uyumun kalibresi, vb.) konularını henüz söz konusu etmediğimizi unutmamak gerekir.

İktidara verilen politik bir yanıt olarak ‘küçülme’

Ülke yönetimleri genellikle savaş/ kitlesel dış göç/ ölümcül bulaşıcı hastalıklar-ciddi krizler vb. sonrası nüfus artışı politikaları uygulayarak ve doğumları/ çok çocuğu, çok çocuklu aile yapısını vb. özendirirler. Türkiye, 1960'lara kadar bu tür politikalar uyguladı, ancak daha sonra, 20'nci yüzyılın sonuna kadar artışı dengelemeye ve artış hızını azaltmaya çalıştı. Son iktidar nüfus artış politikalarını yeniden destekledi; ancak toplumun buna karşı bir davranış benimsediği görünüyor.

Nüfusu çok ve artış hızı da yüksek olan bazı ülkeler daha az ama daha nitelikli bir nüfus kompozisyonu için doğurganlık karşıtı politikalar hatta yasaklar uyguladılar. Son yarım yüzyılda bunun en tipik örneği **Çin Halk Cumhuriyeti'**dir. Ancak bazı ülkelerin nüfus artış hızı yöneticilerin bütün çabalarına rağmen, kendiliğinden de düşebilir. Tipik örneğinin **Rusya Federasyonu** (ve bugünkü Türkiye) olduğu söylenebilir.

Nüfus büyüklüğünün sürdürülebilir biçimde sabitleşmesi toplumun kendi durumunu değerlendirmesiyle politika belirleyen yöneticilerinin uyumunu (ve ilerici bir demokrasiyi) gerektirdiği için sağlanması belki en zor olan durumdur. Ancak nüfusları sabit olan ülkelerin çoğu bu durumu bir nüfus politikalarıyla değil, toplumun kendi davranış biçimi/ kendiliğinden kararıyla elde etmiş ülkelerdir.

Son çeyrek yüzyılda Türkiye'deki ortak tahayyül belki,

- Ekonomik kriz durumunun süregelenliği/ yoksullaşmalar, gelir bölüşümündeki adaletsizlik, işsizlik ve çalışma koşullarındaki kötüleşme ve güvencesizlikler,

emekliliğin olanaksızlaşması, kamu kesiminin giderek erimesi/ özelleştirmeler, finansallaşma, kamusal olarak sunulan hizmetlerin özelleşmesi-parasallaşması, devlet yönetimlerinin salgın hastalıklar, deprem vb. gibi konulardaki başarısızlığı ve ilgisizliği/ baştan savmacılığı,

- Toplumsal bakımdan kentlileşmenin hızlanması ve modern kentli normlarının giderek genişleyen biçimde benimsenmesi, kadının güçlenmesi ve kendi iradesini daha güçlü kullanması; buna karşılık kurumsal gelişmelerin eksikliği ve özellikle çocuk bakımı ve yaşlı-engelli toplum kesimiyle ilgili kamusal örgütlenmelerin yokluğu, eğitimin ve sağlığın giderek özelleşmesi ve pahalılaşması, konut-emlak sektöründe kötüleşme-mülksüzleşme ve evsizleşme/ kiracılık durumunun orta sınıflar için yaygınlaşması, kentlerin giderek güvensizleşmesi ve şiddetin yaygınlaşması,
- Dayanışmanın, insan haklarına ve insana verilen değerin azalması, barışçı ve çoğulcu/ diğerlerini gözetken alturistik değerlerin norm olmaktan çıkmaya başlaması, farklılıkların bir arada demokratik yapılarda oydaşmaya ulaşma isteğinin/ olasılığının azalması, “politikanın” çürümesi, belirsizliğin, yabancılaşmaların ve ilgisizliğin, bencilliğin hatta narsizmlerin artması,
- Ekolojik olarak krizin giderek derinleşmesi, iklim değişikliğine karşı önlemlerin alınmaması, kuraklık-susuzluk-orman yangınları vb. gibi tehditlerin artması, su/ hava ve topraktaki kirlenmeler, temiz kaynakların azalması, kıyıların daralması, kapitalizmin/ rantçı spekülasyonun doğaya karşı saldırılarının pekişmesi, nükleer kaza ve savaş olasılığının giderek büyümesi,
- Dünyanın giderek daha hegemonik güç dengelerine dayanır hale gelmesi, diplomasi yerine militarizme savaş-şiddet yöntemine yönelinmesi, Türkiye’nin sürekli bir iç ve dış savaş riski sarmalında tutulması, sadece en yoksul kesimdeki ailelerin çocuklarının/ askerlerinin ölmesi, haydut devletlerin sayısının artması, savaş teknolojilerinin-silahların gelişmesi/ nükleer taktik silahların (ve kullanma olasılığının) çoğalması,
- vb. gibi

durumları değerlendirerek yeni kuşaklarını bu tehditlere karşı koruyamayacağını düşünmüş ve belki stratejik belki de taktik olarak küçülmeye karar vermiştir. Bu, iktidar politikalarına verilmiş politik bir yanıttır. Politiktir; çünkü hem kendisini zorlayan ve baskılayan politikalara eleştirel olarak bakan ve iktidarın yaptırmaya çalıştıklarını yapmayan, ona direnen, geleceği üzerinde kendi kararını yeğleyen, kendisini-çevresini nasıl koruyacağını eylemli olarak gösteren bir toplumsal davranıştır. Bunun da çok anlaşılabilir bir durum olduğunu görmemek olasılığı yok gibi.

Bu durumda, Türkiye nüfus artış hızının azalmasını, (henüz, gelecek bir-kaç kuşak sonrasına kadar, nüfus azalması değil) belki olumlu ve sağlıklı bir gelişme olarak değerlendirmek olası. Kalabalıklaşmanın hafiflemesini, sınıflardaki kalabalığın, hastanelerdeki randevu kuyruklarının, trafiğin vb. azalmasını şimdilik bekleyemeyecek olsak da toplumun bu sağduyulu, iktidarın başarısız ve kötü politikalarını gören ve yanıtsız bırakmayan akıllı davranışını övmeliyiz.

Yerkürenin ekolojik krizin eşiğinde veya başlangıcında daha nitelikli ve dengeleri daha iyi ve dikkatle gözetebilen, antropomorfik değil, ekolojik anlayışı benimseyen bir nüfusa

gereksinimi var. Azalan ama niteliklenen, dengeleri dikkate alan, barışçı ve eşitlikçi/ ayrımcı olmayan bir demografik gelişme öngörmüştür belki de Türkiye halkı?

Akın Atauz